

מבט על, גיליון 1376, 26 באוגוסט 2020

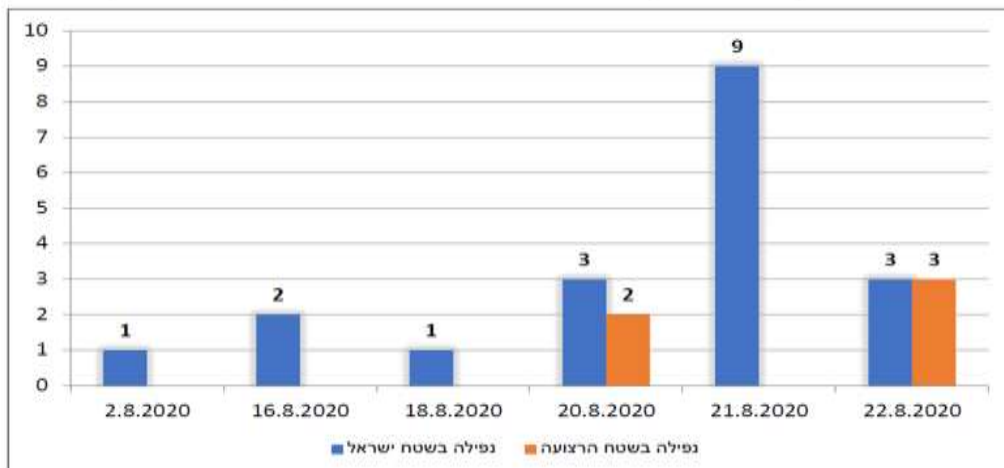
הסלמה בזירת עזה – סיפור ישן-חדש

נועה שוסטרמן ואודי דקל

על רקע המשך המאבק במגפת הקורונה והשלכותיה על הכלכלה והחברה בישראל, תוצאות סקר דעת קהל שערך המכון למחקרי ביטחון לאומי מצביעות כי הציבור מוטרד פחות מאיומים ביטחוניים מאשר אלו הקשורים בבריאות ובכלכלה. אלא שבאחרונה התקבלה תזכורת מרצועת עזה כי האתגרים הביטחוניים עדיין בתוקף. ההסלמה הביטחונית בזירת עזה, הניכרת בשבועות האחרונים, עלולה להתפתח לעימות צבאי, למרות שהן ישראל והן חמאס אינם מעוניינים בכך. עם זאת, הצדדים חשים כורח להגיב לפעולות היריב. ממשלת ישראל והדרג הצבאי מנסים לתמרן בין צורך לשמר הרתעה מול חמאס ולמנוע מהארגון הישגים באמצעות שימוש בכוח, לבין שאיפה להשכין רגיעה בעוטף עזה ולשפר את תחושת הביטחון של התושבים. הדרך היחידה להשיג רגיעה היא חזרה להבנות שגובשו עם חמאס בשלהי 2019 ועיקרן הקלות נרחבות בסגר ופיתוח פרויקטים תשתיתיים לשיפור החיים ברצועה.

ההסלמה הנוכחית בזירת עזה התפתחה לאחר תקופה שקטה יחסית, שבמהלכה חמאס התמקד בהתמודדות עם מגפת הקורונה. אות הפתיחה ניתן ב-6 באוגוסט, עת דווח על שריפות שפרצו ברחבי עוטף עזה. בשטח נמצאו שרידים של בלוני תבערה, ואף בלון ממולכד. באותו הלילה צה"ל הגיב בתקיפת תשתית תת-קרקעית של חמאס בצפון הרצועה. בעידוד חמאס, יחד עם התייחסות התקשורת הישראלית לבלוני הנפץ כמטילי אימה ופרסום נזקי השריפות, גברה המוטיבציה של מפריחי הבלונים. צה"ל מגיב בתקיפות מהאוויר וירי טנקים לעבר עמדות ומתקני חמאס. דוברים מטעם חמאס הציגו את בלוני התבערה והנפץ כ"כלי התנגדות עממית לא אלימה", ולטענתם התקיפות הישראליות אינן מידתיות והן חלק מהתוקפנות הישראלית. לכן חמאס מאפשר מעת לעת לפלגים המופעלים על ידו, ללא טביעת אצבעותיו ולכאורה בלי אחריותו, לשגר רקטות לעבר יישובי עוטף עזה.

שיגורי רקטות במהלך ה"הידרדרות הביטחונית" (אוגוסט 2020)

הנתונים באדיבות מרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש אלוף מאיר עמית במרכז למורשת המודיעין

חמאס יזם ומנהל מערכה של הסלמה מרוסנת ומבוקרת במטרה להביא להישגים, אך נזהר לשמור על עצימות מתחת לסף של מבצע צבאי ישראלי, מחשש לפגיעה בהישגי ההתעצמות שלו, בעיקר בתשתיות הייצור של רקטות, כמו גם של כלי טייס בלתי מאוישים ואמצעי לחימה אחרים. לכן הוא מפעיל גורמים סוררים כשלוחיו, כדי להרחיק מעצמו אחריות לפעילות. גם ישראל מצידה מעדיפה לדחות מבצע צבאי ותוקפת בתגובה מטרות חמאס, תוך זהירות שלא לגרום לאבדות בנפש. בד בבד, היא מטילה מגבלות על הרצועה, ביניהן סגירת מעבר כרם שלום, למעט כניסת ציוד הומניטרי; הפסקת הכנסת דלקים לרצועה (אספקת החשמל צנחה מ-10-12 שעות ביום ל-4 שעות בלבד, כאשר חום הקיץ מעצים את הקושי הכרוך בהפסקות החשמל הממושכות); וביטול אזורי הדייג.

גורמי ההסלמה

ההתמקדות בעצירת התפשטות נגיף הקורונה בעולם, בישראל, בשטחי הרשות הפלסטינית ואף ברצועת עזה - שנסגרה כמעט לחלוטין על ידי שלטון חמאס לכניסת אנשים לתחומה - עצרה את התקדמות יישום הפרויקטים שנועדו לשפר את תנאי החיים של אוכלוסיית הרצועה. חמאס העריך שהצליח לעצור את התפשטות הנגיף ברצועה, אך לנוכח היעדר שיפור מהותי במצב האזרחי-תשתיתי הגיע למסקנה כי בלי לחץ על ישראל והגורמים הבינלאומיים הרלוונטיים לא ניתן יהיה לקדם פרויקטים ארוכי טווח שסוכמו, ביניהם הקמת מתקן התפלת מי-ים ואזורי תעשייה. הנהגת חמאס מודאגת מההידרדרות הכלכלית ברצועה, שהואצה בעקבות מגפת הקורונה והאבטלה הגואה, ומעריכה כי הסחבת המתמשכת מצד ישראל ביישום התחייבויות היא מכוונת ונועדה להביא להתפרצות מחאה בתוך הרצועה נגד שלטונו. לפיכך, הדרשה המיידית של הארגון היא להקלות ניכרות בסגר. חמאס פועל "להעסיק" את צה"ל ברמת חיכוך מוגבלת ומתמשכת לאורך גבול הרצועה, לשם "שחרור קיטור", בעיקר של צעירים מובטלים, המפנים את הזעם והתסכול כלפי ישראל.

במקביל, הנהגת חמאס משערת כי כשרה העת לחיזוק מעמד הארגון בזירה הפנימית בעקבות ההתפתחויות שנרשמו בחודשים האחרונים בזירה הישראלית-הפלסטינית - תוכנית הנשיא טראמפ (שעדיין לא הוסרה מעל הפרק); כוונת הסיפוח הישראלי של שטחים בגדה המערבית (שלפי ראש הממשלה בנימין נתניהו רק הושעתה ועדיין רלוונטית); וההסכם לכינון נורמליזציה בין איחוד האמירויות לישראל. היעד האסטרטגי המנחה את חמאס הוא להמחיש כי כשלה דרכו המדינית של נשיא הרשות מחמוד עבאס, וכי ההתנגדות המאתגרת את ישראל, שמוביל הארגון, היא שתגרוף הישגים לעם הפלסטיני והסלמה בזירת עזה היא הדרך להמחיש זאת.

לתפיסת חמאס, ככל שחולף זמן ללא הישג עבורו, הארגון מאבד רלוונטיות ומתערערת יציבות שלטונו ומעמדו. הישג שנשלל ממנו היה יוזמה של מנהיג חמאס ברצועה, יחיא סנוואר, לקדם עסקה מוגבלת לשחרור אסירים פלסטיניים (בעיקר מבוגרים), בתמורה למידע על אודות השבויים הישראלים והחיילים החטופים שבידי הארגון, כשלב מקדים לעסקה רחבה. היוזמה נכשלה בשל פערם שאינם ניתנים לגישור בין הצדדים והמשבר הפוליטי בישראל, המקשה על קבלת ההחלטות בנושא.

סוגיה נוספת שמטרידה את חמאס היא סיום תקופת ההתחייבות הקטארית להעברת כספים לרצועה. כבעבר, הסלמה מבוקרת מול ישראל הוכחה כאמצעי סחיטה יעיל על ישראל לשכנע את

קטאר להאריך את תקופת התחייבותה. ואכן, ב-16 באוגוסט הודיעה קטאר שתאריך את תקופת המענק עד סוף השנה, ואולי מעבר לכך. למרות חידוש ההתחייבות הקטארית, חמאס אינו מסתפק בחבילת הסיוע ודורש להאריך את תקופת המענק ואף להגדילו, מעבר לסיוע לתושבי הרצועה, כדי שניתן יהיה להאיץ את פיתוח הפרויקטים התשתיתיים ברצועה ולבסס שלטונו.

את התנהלותו האסרטיבית והתוקפנית של סנוואר, תוך נכונות ללכת על הסף, ניתן להסביר גם בתהליך הבחירות הפנימיות בשורות חמאס, הצפויות להיערך לקראת סוף השנה, והצורך לבצר את מעמדו כראש חמאס ברצועה.

המתווך הקבוע

באמצע אוגוסט ביקרה משלחת תיווך מצרית ברמאללה, ירושלים ורצועת עזה. מקורות מצרים ופלסטינים חשפו שתמורת רגיעה, חמאס הציג את הדרישות הבאות: (1) פתיחת מעבר כרם שלום ברציפות - 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע, והגדלת מספר המשאיות והחומרים הדו-שימושיים המוכנסים לרצועה; (2) הגדלת מספר אישורי הכניסה לישראל לסוחרים מהרצועה; (3) הרחבת האישורים לייבוא סחורות לרצועה וייצוא ממנה; (4) הרחבת מרחב הדייג ל-20 מייל ימי; (5) קידום פרויקטים של תשתית מים והקמת קו חשמל 161 מישראל לרצועה, האמור להגדיל ב-30 אחוזים את היקף החשמל בשטח הרצועה; (6) קידום מיזמי תעסוקה לאקדמאים ופועלים ברצועה; (7) הגדלת המענק הקטארי והכפלת מספר הזכאים לתמיכה. עם זאת, גורמים המקורבים לחמאס מאשרים כי הארגון יהיה מוכן להתפשר על חלק מהדרישות, שברור שהסיכוי לקבלתן כלשונן אינו ריאלי. ישראל מצידה העבירה מסר אזהרה לחמאס כי אפשר שתחדש את מדיניות הסיכולים הממוקדים נגד בכירי הארגון, שלטענתה אחראים לליבוי המתיחות.

ב-19 באוגוסט נפגש שר הביטחון בני גנץ בתל אביב עם ראשי רשויות מדרום הארץ ואמר להם כי ישראל "שינתה את המשוואה" ברצועת עזה, וכי היא תגיב על כל פגיעה בריבונותה. לדבריו "אנחנו יודעים לפגוע לא רק במבנים ובמטרות, אלא גם במי שפועל מתוכם. למדינת ישראל אין אינטרסים ברצועת עזה מלבד השבת הבנים ושקט מוחלט. אם שתי המטרות האלו יושגו, נוכל לפתח את עזה."

סיכום והמלצות

חמאס אינו מקבל את המשוואה שהציג בני גנץ, אלא דורש קודם הקלות משמעותיות בסגר וקידום פרויקטים תשתיתיים ולאחר מכן הפסקת פעולות החיכוך בעוטף עזה. לפיכך, הוא צפוי להמשיך בהפרחת בלונים, ירי רקטות ספורדי והפעלת חוליות הטרדה על גדר הגבול, אלא אם יסתמן סיכוי ממשי לשיפור המצב בתחומי הרצועה.

הממשלה הנוכחית בישראל, שעסוקה בבעיותיה הפנימיות לצד השלכות משבר הקורונה, אינה מסוגלת להתפנות לטיפול שורש בבעיית עזה, מה עוד שאין פתרון זמין על המדף, שרק צריך לגלות נחישות ביישומו. הרעיון האסטרטגי שמנחה את התנהלות ישראל כלפי רצועת עזה נשען על דימוי המצב בעזה ליחולי ללא מרפא, הדורש מידי פעם לשכך את הכאב. עבור ישראל, חמאס הוא הכתובת האחראית הבלעדית לנעשה ברצועה, ואף על פי שאין מגעים ישירים עם הארגון, הוא בפועל שותף להסדרה המקדמת "הבנות", ולא "הסכמות", באמצעות מתווכים. ישראל מנהלת את העימות מול חמאס בניסיון להרוויח זמן ומקווה שאולי משהו ישתנה בעתיד, ובפועל ממחזרת

תמורות עליהן הוסכם בסבבי לחימה קודמים, תוך חלוקת נטל עם שחקנים אחרים (מצרים, קטאר, האו"ם). כרגע אין בידי ישראל שום קלף יצירתי, כולל גיוס סיוע מידידתה החדשה איחוד האמירויות, להשקעת משאבים בשיפור תנאי החיים ברצועה - אולי אף על חשבון המעורבות הקטארית, שהיא לצנינים בעיני איחוד האמירויות, מצרים וערב הסעודית.

הדינמיקה הנוכחית בזירת עזה מובילה כפי הנראה לימי קרב ובהמשך למבצע צבאי נרחב. כדי לבלום את תהליך ההסלמה, כנראה שאין מנוס מחזרה למסלול יישום ההבנות במסגרת ההסדרה שגובשה בדצמבר 2019 במעורבות האו"ם, קרי הקלות ניכרות בסגר ויישום פרויקטים תשתיתיים החיוניים לתפקוד האזרחי של הרצועה. עתה, לאחר גילוי מוקדי חולי בקורונה ברצועה ואם יתפשט הנגיף, יכולה ישראל, כאות רצון טוב, להרחיב את הסיוע הרפואי וההומניטרי לתושבי הרצועה. זאת מתוך הבנה כי ללא שיפור המצב האזרחי, ולכאורה הישגים לחמאס מול ישראל, הארגון ימשיך בסבב ההסלמה הנוכחי. בסיפור הזה כבר היינו.